

УДК 330. 322

Кухарчук А. В., Новицький М.М.

СУЧАСНИЙ СТАН ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано динаміку іноземних інвестицій в економіку України, їх структуру, виявлено найпривабливіші галузі для інвесторів та галузі, які найбільше потребують інвестицій, запропоновано можливі шляхи уникнення негативних наслідків іноземного інвестування.

Ключові слова: *іноземні інвестиції, динаміка іноземних інвестицій, тенденція, розвиток, вплив іноземних інвестицій.*

Постановка проблеми. Іноземні інвестиції мають велике значення для економічного розвитку будь-якої країни. Вони несуть з собою нові технології, розвиток науково-технічного прогресу, забезпечують вихід інноваційної продукції на внутрішній ринок, а також відкривають доступ на закордонні ринки. Досвід країн з перехідною економікою свідчить про високу роль іноземних інвестицій в здійсненні структурної перебудови економіки та модернізації виробництва. Проте, залучення іноземних інвестицій є неоднозначним процесом, що виступає вагомим фактором економічного розвитку й одночасно несе істотні проблеми, а, отже, дане питання потребує ґрунтовного та глибокого наукового аналізу, тому його дослідження є досить актуальним в сучасних ринкових умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виділення невирішеної раніше частини проблеми. Оскільки категорія іноземних інвестицій є складною та багатогранною, визначення її впливу на економіку країни є предметом наукових досліджень та дискусій багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Г. Вейс Керола, В.В. Льопка, І.П. Мойсеєнка, О.Г. Остроґо, А.А. Пересади, Н.П. Рєзника, О.В. Савлука, Н.І. Шевченка, Ф.В. Хєниуса та інших. У своїх працях вони досить ґрунтовно висвітлювали проблеми залучення іноземних інвестицій, проте, оскільки економічна система в цілому та її складові є динамічними, існує необхідність проведення додаткового аналізу стану іноземного інвестування в економіці України.

Мета статті. Метою статті є дослідження змін у структурі іноземних інвестицій за країнами інвесторами та галузями економіки, а також аналіз зміни обсягів іноземних інвестицій за останні роки та виявлення впливу, який вони чинять на економіку України.

Виклад основного матеріалу. Іноземні інвестиції в Україну відіграють значну роль для розвитку її економіки, але вони також можуть бути причиною нерівномірного розвитку різних галузей економіки, оскільки іноземні інвестори здебільшого вкладають кошти у прибуткові галузі, а не в ті, які насправді потребують фінансових ресурсів. Для аналізу впливу іноземних інвестицій на економіку України необхідно проаналізувати їх динаміку за останні роки, а

також зміни у їх структурі за основними країнами інвесторами та галузями економіки.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну на 01.01.2013, склав 54 462,4 млн.дол.США, що на 8,2% більше порівняно з обсягами інвестицій на початок 2012 року, і з розрахунку на одного українця становить 1 199 дол. При цьому, обсяг прямих іноземних інвестицій з країн-членів Європейського Союзу склав 42 979,3 млн.дол.США, що становить 78,9 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, здійснених країнами світу в українську економіку.

Приріст прямих іноземних інвестицій, здійснених країнами світу в українську економіку за період з 01.01.2012 по 01.01.2013 становить 4 128,5 млн.дол.США, в т.ч. з країн-членів Європейського Союзу – 2 647,5 млн.дол.США [1].

Серед основних країн-інвесторів можна виділити такі: Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Франція, Великобританія, та інші. Загалом, іноземні інвестиції надходять в Україну з 130 країн світу.

Майже всі передові інвестори України, є країнами ЄС, більш детально обсяги іноземних інвестицій, що надходять з цих країн надані в табл.1.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції з країн світу в економіці України

	Обсяги прямих інвестицій на 31.12.2012 (млн.дол. США)	У % до підсумку	Обсяги прямих інвестицій на 31.12.2013 (млн.дол. США)	У % до підсумку
Усього	54462,4	100	58156,9	100
у тому числі				
Кіпр	17275,1	31,7	19035,9	32,7
Німеччина	6317,0	11,6	6291,8	10,8
Нідерланди	5168,6	9,5	5561,5	9,6
Російська Федерація	3785,8	7,0	4287,4	7,4
Австрія	3401,4	6,2	3257,5	5,6
Велика Британія	2556,5	4,7	2714,1	4,7
Віргінські острови (Брит.)	1884,9	3,5	2493,5	4,3
Франція	1765,3	3,2	1825,8	3,1
Швейцарія	1106,2	2,0	1325,4	2,3
Італія	1015,9	1,9	1267,8	2,2
США	936,7	1,7	991,1	1,7
Польща	916,4	1,7	845,4	1,5
Інші країни	6732,5	12,4	7204,1	12,3

Джерело: Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Порівняємо, які зміни відбулися в структурі іноземних інвестицій за країнами – інвесторами з 2004 по 2013 роки.

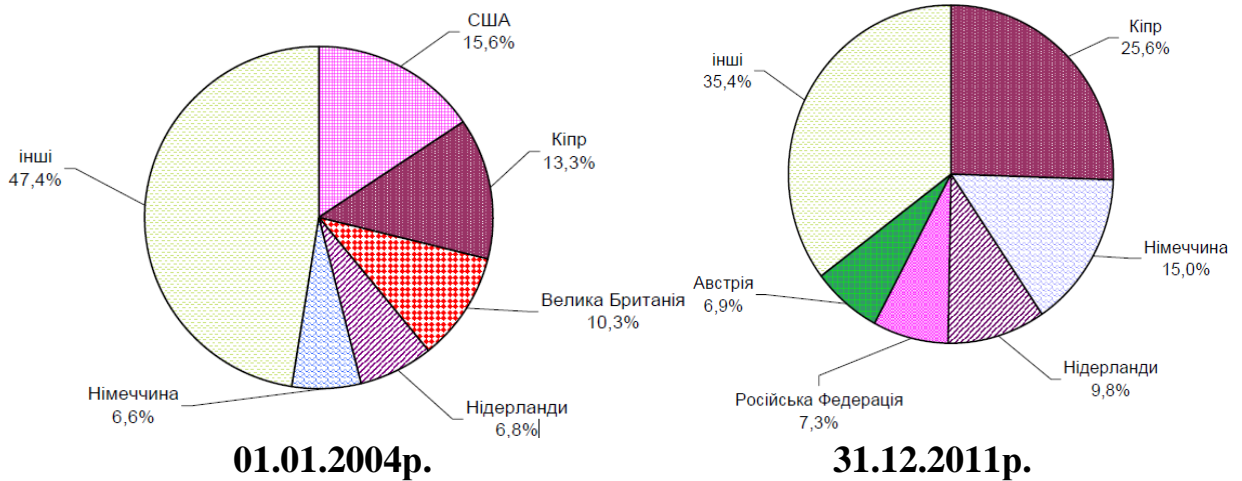

Рис. 2. Структура прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіці України за основними країнами-інвесторами на 01.01.2004р. та 31.12.2011р.

Джерело: Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Якщо проаналізувати рис. 2 та, то можна побачити, що такі країни як США та Велика Британія, які були лідерами серед країн інвесторів в українську економіку в 2004 році, до 2011 року значно скоротили інвестиції в неї, внаслідок несприятливого інвестиційного клімату в країні, політичної нестабільності, занепаду реального сектору економіки. На кінець 2013 року (див. табл.1) структура прямих іноземних інвестицій за країнами – інвесторами не зазнала значних змін порівняно з 2011 роком: Кіпр збільшив обсяги інвестицій в економіку України з 25,6 до 32,7 відсотків, натомість німецькі інвестиції зменшились майже на 5 відсотків, обсяги ж інвестицій з інших країн майже не змінилися в відсотковому співвідношенні [1].

Зміни в структурі іноземних інвестицій за країнами інвесторами тісно пов'язані зі змінами привабливих галузей для інвесторів. Під впливом глобалізаційних процесів стрімкого розвитку набуває фінансовий сектор, в який найбільше інвестує Кіпр (як і в цілому в українську економіку). Лише в Києві 52,2% інвестицій з Кіпру спрямована на розвиток підприємств і організацій, що здійснюють фінансову діяльність. Проте спостерігається занепад реального сектору економіки України, на який припадає лише 2% від вироблених та наданих країною товарів та послуг, саме тому деякі з країн інвесторів скоротили обсяги іноземних інвестицій в переробну та добувну промисловість (див. рис. 4,5). Причинами зниження обсягів надходження іноземних інвестицій у виробництво і, зокрема, в промисловість є низька інвестиційна привабливість промислових підприємств через значну застарілість основних фондів, обмежені можливості для іноземних інвесторів щодо приватизації цілісних майнових комплексів, ненадійність правового базису.

Також зниження інвестиційної привабливості промисловості пов'язане з тим, що її виробнича структура не містить трьох перспективних світових

напрямків для інвестування, а саме – біотехнології, інформаційні технології та створення нових матеріалів.

Найбільшим іноземним інвестором України є Кіпр. При цьому дана середземноморська держава також є країною, в яку з України здійснюються найбільші інвестиції. На думку експертів, за цим припливом капіталу криються українські підприємці, яким вигідно інвестувати до України через Кіпр — офшорну зону і країну-члена ЄС, щоб уникнути оподаткування. Таким чином, підприємці ухиляються від оподаткування і виводять капітали з під дії українського законодавства. При репатріації дивідендів з Кіпру податки в Україні не сплачуються, це дозволяє уникнути оподаткування, а потім представити ці гроші як інвестиційні засоби.

У свою чергу, економісти Міжнародного центру перспективних досліджень в цілому динаміку інвестицій з Кіпру оцінюють позитивно. Збільшення об'ємів і повернення капіталу свідчать про поліпшення інвестиційного клімату в країні. Підприємці упевнені в стабільності економіки країни і тому відбувається повернення капіталу в Україну [2]. Але у будь-якому випадку, надходження коштів з Кіпру не можна вважати об'єктивним показником збільшення обсягів іноземних інвестицій. Навпаки, ситуація що склалася, дуже сильно викривлює реальні показники інвестиційної привабливості країни.

Важливим показником, який характеризує інвестиційну привабливість країни, є структура іноземних інвестицій за галузями економіки. Вона також зазнала суттєвих змін за період з 2004 до 2013 року. Це можна побачити із рисунків 4 та 5.

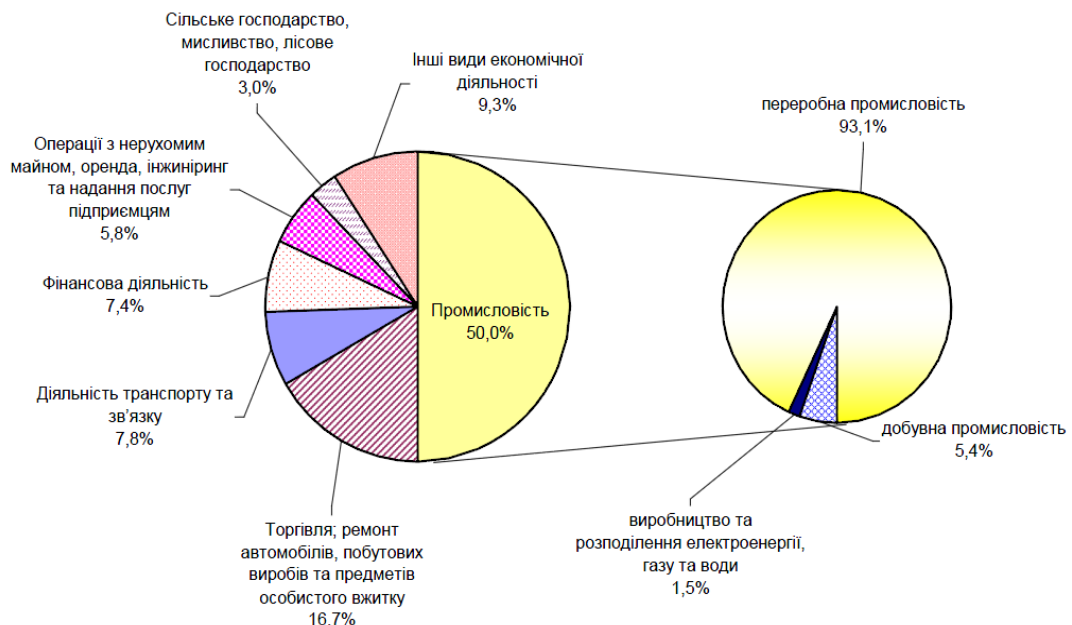

Рис. 4. Структура прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіці України за видами економічної діяльності станом на 01.01.2004р.

Джерело: Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

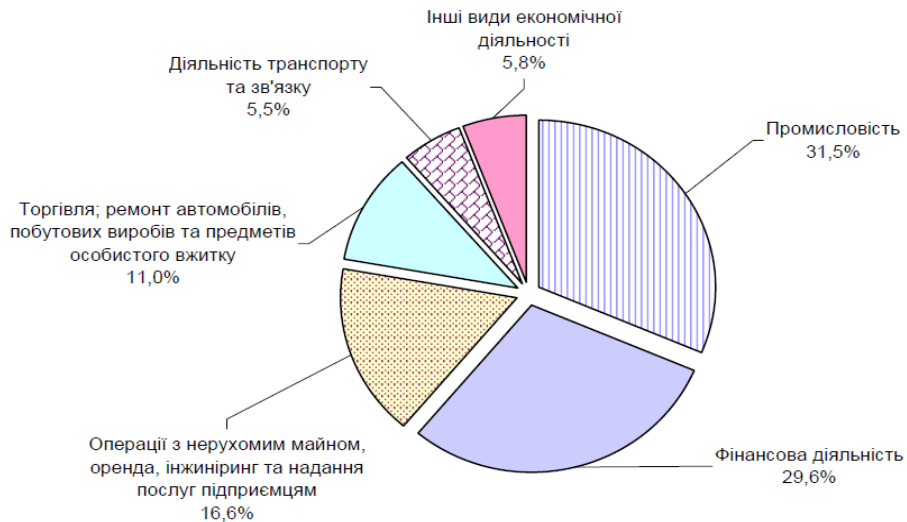

Рис. 5. Структура прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіці України за видами економічної діяльності станом на 31.12.2013 р.

Джерело: Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

На рис. 4 видно, що 50 відсотків від загальної кількості інвестованого капіталу було призначено для промисловості, а на фінансову діяльність припадало лише 7,4. За десять років фінансова діяльність стала другою після промисловості пріоритетною галуззю для іноземних інвесторів – її частка від загального обсягу інвестицій в українську економіку складає майже 30 відсотків, тоді як промисловість втратила позитивну динаміку і її частка зменшилась з 50 відсотків до 31,5.

Приплив інвестицій у фінансовий сектор багато в чому пов'язаний зі збільшенням статутного капіталу іноземних банків в Україні, а отже значна частка іноземних інвестицій, що надходять до фінансового сектора економіки призначена банківському, тому доцільно буде розглянути вплив інвестицій саме на цей сегмент фінансового ринку

Приходу іноземних інвестицій на український ринок банківських послуг сприяли як внутрішні, так і зовнішні фактори. Високий рівень конкуренції у європейських державах і, відповідно, низький рівень прибутковості підштовхнув банки до пошуку нових ринків збуту своїх продуктів. В той же час на українському ринку банківських послуг спостерігаються високі темпи зростання попиту на банківські послуги, нижча конкуренція, слабкість національних банків, високі темпи інфляції, внаслідок чого їм досить складно залучити додаткові фінансові ресурси, а складу акціонерів потрібні нові можливості залучення у глобальне фінансове поле.

Отже, іноземні інвестори приходять у банківський сектор України з метою швидкого отримання прибутку, за рахунок достатньо високої окупності та швидкості обертання капіталу, а не фінансування розвитку малого та середнього бізнесу, що складає базу економіки країни.

З огляду на вищенаведені тенденції серед основних ризиків, пов'язаних з активізацією припливу іноземного капіталу в банківський сектор України, можна виділити:

- ризики нав'язування моделі залежного розвитку, тобто не відповідність цілей діяльності банків з іноземним капіталом економічним і соціальним пріоритетам України (національній економіці потрібні джерела фінансування, оновлення застарілої виробничої бази, енергоощадних технологій, а банки з іноземним капіталом активно захоплюють ринок споживчого кредитування);

- ризик не контрольованого впливу капіталу, що ускладнює реалізацію грошово-кредитної політики;

- створення певного монополізму, банк спираючись на свої материнські компанії, дуже вибірково реагує на імпульси грошової політики Центрального Банку, що послаблює результативність дії його інструментів;

- ускладнення нагляду за банками, що входять до складу міжнародних груп, у зв'язку з відсутністю дієвих механізмів і формально-правових можливостей реалізації нагляду за такими установами;

- загроза глобалізації національної господарської системи та втрата економічного суверенітету [3; с. 12].

Отже, процес збільшення участі іноземних інвесторів в роботі банківської системи необхідно контролювати державними органами управління, а саме Національним банком України та пристосовувати вітчизняне законодавство до сучасних умов та глобалізаційних процесів.

Залучення закордонних інвестицій повинне сприяти не вичерпуванню ресурсного потенціалу країни, а підйому всіх галузей економіки за допомогою нової науково-технічної бази, технологічного прориву, створенню новітніх і сучасних видів промислової продукції з високою доданою вартістю, розвитку виробничої інфраструктури.

Для досягнення стабільного економічного зростання, інвестиційні ресурси повинні бути спрямовані в ті галузі, які забезпечують максимальний економічний ефект та підвищення конкурентоспроможності економіки країни. Економічне зростання, що ґрунтується тільки на первинному секторі, як це відбувається на сьогоднішній день в Україні – є нестабільним. Найкращою довгостроковою альтернативою може стати впровадження промислової політики з систематичним залученням іноземних технологій, капіталу й ноу-хау.

Необхідно зазначити, що проекти із залучення іноземних інвестицій у сферу послуг потребують спеціального обґрунтування. У галузевій структурі міжнародних інвестицій, з одного боку, спостерігається довготермінова тенденція до зменшення питомої ваги видобувних та обробних галузей і збільшення сфери послуг, що зумовлено загальним підвищенням ролі послуг у постіндустріальному економічному житті, особливо у сфері інформаційних комунікацій тощо. З іншого боку саме в сфері послуг, до якої належать: фінансовий сектор, телекомунікаційний, внутрішній транспорт та інші, традиційно діють обмеження для іноземного інвестування, маючи на меті захистити ці життєво важливі сфери від зовнішнього впливу. Сучасні види телекомунікацій і форми торгівлі в останні роки були впроваджені під

безпосереднім впливом з боку іноземних компаній і капіталу. Але частка іноземного капіталу саме в цих галузях є критично великою.

Важливе значення мають іноземні інвестиції в сільське господарство, легку й харчову промисловість, оскільки саме в цих галузях існує велика необхідність підвищення продуктивності праці та зниження витрат, забезпечення більш глибокої та комплексної переробки первинної сировини з метою значного збільшення виходу кінцевої продукції та підвищення її споживчих якостей. Через технологічну відсталість в агропромисловій сфері економіки щорічно втрачається або нераціонально використовується велика кількість ресурсів [4, с. 18]

В іноземному інвестуванні відчувають потребу паливно-енергетичні галузі, що впродовж багатьох років несуть величезне навантаження не тільки щодо енергопостачання виробництва та соціальної сфери, але й щодо забезпечення експорту [5, с. 104].

Напрямки вкладення іноземного капіталу визначаються рівнем прибутковості конкретної галузі, підгалузі, виробництва і саме він визначає інвестиційну привабливість окремого елемента структури національної економіки. Проте для національної економіки важливим є формування кінцевого циклу виробництва готової продукції. Тому заходи державного впливу повинні бути спрямовані саме на розвиток групи галузей, пов'язаних з виробництвом готової продукції.

Необхідно впливати на напрями потоків іноземних інвестицій, виділяючи в якості пріоритетних напрямків високотехнологічні галузі, у рамках яких створюються товари і послуги з високою доданою вартістю. До таких галузей відносяться наука, аерокосмічна й атомна промисловість, галузі орієнтовані на інформаційні технології. Це дозволить вийти на сталий інноваційний розвиток країни.

Важливим напрямом вкладення іноземних інвестицій повинні стати технології ресурсозбереження, зокрема енергозбереження. Україна витрачає в 5,5 рази більше енергоресурсів, ніж країни Центральної Європи, й в 12 разів більше, ніж держави ОЕСР [6, с. 76].

Також, для покращення економічної ситуації в країні необхідно підвищувати інвестиційно привабливість окремих регіонів. На даний момент в Україні іноземні інвестиції розподіляються вкрай нерівномірно – більше 50% всіх іноземних інвестицій спрямовуються в Київ та Київську область. Значні обсяги іноземних інвестицій припадають на Дніпропетровську – 16,2%, Донецьку – 5,1%, Харківську – 5,6% області. Необхідна стратегія, яка спрямована на використання ресурсного потенціалу всіх регіонів з урахуванням завдання розвитку інфраструктури й адміністративних інститутів, необхідних для цільового залучення перспективних іноземних інвесторів [7, с. 21].

Збалансований, рівномірний розвиток економічних районів, регіонів та інших територіальних утворень – це основа стабілізації та поступального економічного зростання. Основними заходами формування ефективної інвестиційної діяльності в регіональному розрізі може бути створення

спеціальних економічних зон та зон з привабливим інвестиційним кліматом. З одного боку, це забезпечує прискорений розвиток окремих територій за рахунок збільшення притоку капіталу, з іншого – є чинником покращення збалансованості зовнішньоекономічної діяльності.

Важливою є якість інвестицій, здійснюваних іноземними компаніями. Якщо ці інвестиції можуть негативно впливати на українських виробників, то такі інвестиції повинні обмежуватись. Тому доцільно проводити моніторинг та формувати бази даних, де буде накопичуватись інформація щодо присутності певних компаній в окремих галузях. Щодо термінів вкладів, то необхідно стимулювати середньострокові та довгострокові іноземні інвестиції й реінвестиції.

Висновки. Отже, іноземні інвестиції мають різноманітний вплив на економіку приймаючої країни. Ефективно використані в перехідних економіках вони можуть стати найважливішим фактором прискорення темпів економічного росту, оптимізації народногосподарської структури, підвищення конкурентоспроможності продукції й країни в цілому, становлення нової інституційної структури ринкової економіки. Але також іноземні інвестиції можуть нав'язувати модель залежного розвитку економіки, посилювати невідконтрольні процеси в економіці країни, загрожувати економічній безпеці країни, зменшувати можливий вплив інструментів державного контролю, призупинити розвиток наукомістких та високотехнологічних виробництв. Тому Україна повинна визначити національну стратегію стосовно іноземних інвестицій, яка б допомагала розвивати саме ті галузі, які цього потребують для рівномірного та ефективного розвитку національної економіки.

В Україні також існує проблема нелегального вивозу капіталу, досить активним та масштабним є офшорний бізнес, що потребує окремого аналізу й оцінок на базі достовірних даних, які у відкритому вигляді на сьогодні практично відсутні. Спеціального розгляду й обґрунтування потребують і питання повернення цього капіталу в Україну.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Кіпр є найбільшим іноземним інвестором в Україні [Електронний ресурс] //ВКурсе:[сайт]. – 16 вересня 2012р. – Режим доступу: <http://vkurse.ua/ua/economics/krupneyshim-inostrannym-investorom.html>
3. Геец В. Иностранный капитал в банковской системе Украины / В. Геец // Зеркало недели. – 2011. – №26. – С.12
4. Іващенко А. Удосконалення механізму залучення іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс [текст]/ А.Іващенко// Інвестиції: практика та досвід – 2011. – №3. – С. 18 – 20.
5. Скрипник А. Інноваційні перспективи України [текст]/А. Скрипник// Фінанси України – 2008. – №5. – С. 103 – 114.
6. Солонінко К. С. Міжнародна економіка [Текст]: Навчальний посібник/К. С. Солонінко – К.: Кондор, 2008. – 456 с.

7. Навроцька Н. А. Пріоритети іноземного інвестування в економіку України [текст]/ Н. А. Навроцька// Економічний простір. – 2012. – № 58. – С.19 – 26.

Подано до редакції 12 березня 2014 року

Новицький Н.Н., Кухарчук А. В.

Современное состояние иностранных инвестиций в экономику Украины

В статье проанализирована динамика иностранных инвестиций в экономику Украины, их структуру, обнаружены привлекательные отрасли для инвесторов и отрасли, которые больше нуждаются в инвестициях, предложены возможные пути избежания негативных последствий иностранного инвестирования

Ключови слова: *иностранные инвестиции, динамика иностранных инвестиций, тенденция, развитие, влияние иностранных инвестиций.*

Novytskyu M.M., Kuharchuk A. V.

The current state of foreign investment in the economy of Ukraine

The article analyzes the dynamics of foreign investment in Ukraine, their structure found most attractive industry for investors and industries that need the most investment suggested possible ways to avoid the negative effects of foreign investment

Key words: *foreign investment, foreign investment, the trend of the development, the impact of foreign investment.*

Новицький Микола Миколайович – студент групи ФМР - 51 факультету фінансів та банківської справи Національного університету ДПС України.

Кухарчук Анатолій Віталійович – студент групи ФМР - 51 факультету фінансів та банківської справи Національного університету ДПС України.